

RÉGI MAGYAR MEGFIGYELÉSEK.

389. *A Nemere-szél.*

Brassából. *Nemere szelének,* és tsak magára *Nemere-nek-is* szokott itt nevezetni a napkeleti szél, melly Moldovából által-lövell magát *Kézdi-Széknek Nemere* nevű havassánn, és *Kézdiének* alsó tájékát, s egész *Sepsit*, onnan a *Bártzát* (Szászok földét) is keményen találja. Gonosz, és az embert életétől hamar meg-fosztó szél ez a sunyarító téli hidegekben. Tsak-nem olyan ez hát, mint Olasz országban az Áfrikából fúválló, *Siroco* nevű déli szél, melly elől az emberek nagy sietséggel rejteznek, mihelyt észre veszik. Mert a leg-erősebb embert-is el-lankasztja, ha találja. De úgy tartják az *Három-Széki* emberek, hogy midőn ez nem fú tavasszal, nem telik meg a búzás kas télre. Igaz, hogy tavalyi tavasszon nem igen fudogált: tsak úgy-is töltenek-meg a szűszékok a gabonás-házak. (M. Hirmondó, 1781, 58—59. l.)

Székelly-Földről. Ezen 1782-dik esztendő az híres *Nemere-szelének* szörnyű fuvallásával köszönt bé, melly-is ennek első napján olly kegyetlen hófuvataggal ordíta, hogy Kézdi-Vásárhely tájékán öt személyeket, ezek között pedig két szolgáló leányokat öszve-ölelkezve, ölt-meg. (M. Hirmondó, 1782. évf. 71. l.)

390. *Örökös szél.* Az-is figyelmezésre méltó, hogy a mint a *Husztai* határ *Ugotsával* egygyüvé mégyen, két hegyek között lévő torkolatjában, mellyet kőkényesnek hívnak, szüntelen való szél vagon; és nints oly tsendes idő, mellyben ott alkalmas szél ne lengedezzen. Ennek sokan sok okát keresik; én leg-helyesebbnek ítélem azt, hogy a Tisza itt, s feljebb-is sok felé ágazván, maga sebes futásával a levegő-egyet a mozgásra indítja, és addig sehol ollyas térségre való kapása nem lévén sem a Tiszának, sem a levegő-égnek: ottan osztán nagy rohanással veretik a Tisza mentiben. Többeket-is lehetne azon helynek fekvéséből találni. (M. Hirmondó, 1782. évfolyam, 339. l.)

391. *A pestis hazánkban.*

Az 1709-ik évben rettenetes hallatlan ítéletet bocsáta Isten mind Erdélyre, mind Magyarországra; a pusztító döghalált, melyhez hasonló soha Erdélybe nem volt, mióta ember kezdette lakni. Az elmúlt esztendőben Havas alföldében Bukaresten kezdődik a pestis, oda Törökországból jött, s egy néhány ezer ember meghala; onnan Molduvában ment által, valami gergyai cigányok, kik a kucukok elől futottak Molduvában, betegen kijövének Gyergyó Szt. Miklósrá, ott meg is halának; egyiknek pokrócát más cigány gyermek elveszi, benne hál, az is megbetegedik, meghal, onnan a többi falusi emberekre is kihat a contagio. Innen terjed el Segesvárra, majd elkezdődik Küküllővárott, azután Marosvásárhelyen, és az egész Marossszéken, Thorda vármegyében szörnyen kezdenek halni. Segesvárott pedig mai napig is (1711) mind halnak, már éppen pusztán maradt a város . . . Már az előtt is sokszor volt Erdélyben pestis, sokan meg is hőltanak, de ugyan maradtanak is még emberek a pestises helyeken, de most valahová beeshetik, éppen mind kitakarítja a mirigyhalál a lakosokat. Udvarhelyszékre a Segesvárott szolgáló leányoktól elhatalmazék, és szörnyűképpen halnak az egész székbén, Medgyesen hasonló képpen, és Küküllő vármegyéken . . .

. . . A pestis mindenek felett grassála az országban: elsöben a lovak, marhák, disznók, kutyák kezdenek döglenni Segesvárott, minekutánna harmadfél ezeren, és Marosvásárhelyen is annyin meghóltanak volna pestisben, Udvarhelyszéken 18,000, Marossszéken szintén annyin, végre azokon a helyeken megszünék, hanem Kolozsvárott kezdődék el Juniusban. A mint mondják, egy pestises helyről jött ember ment Kolozsvárra a patikában orvosság vásárlani, mindjárt a patikárius cselédestől meghólt, azután kihatván a városra, egy nap 50, 60 testet is kivittének, míg utójára ötödfél ezer ember meghalván, úgy szünt meg. A német praesidium is, a ki bent maradt volt; többire mind meghólt. Kolozsvárról valami keres-

kedő görögök Szebenbe jöven, a mely ház-
koz beszállottanak, a gazdának felesége, gyer-
meke harmadnapra megholt; azután többen
kezdvén halni, mind a német militia kiszállott
onnan . . . Szebenben 400 embernél több nem
holt meg. Kolozsmegyében, Thordamegyé-
ben, Küküllőmegyében, Aranyosszéken, To-
rockón, Tordán, Enyeden, Kolozson, Fe-
jér vármegyében pedig sok ezren hólta-
nak meg.

Már egészen sok keserves experientiá-
ból megbizonyosodott, hogy ez a 3 eszten-
dőtől fogva (1709—1712) grassáló, s pusztí-
tó pestis *nem az áernek corruptiója miatt
esett, hanem per communicationem* és a ki
Istent híván segítségül, olyan helyről jó
idején elment, s petises emberekkel nem
conversálódott, életben megmaradt, a ki
pedig vakmerőségre vetemedett, megdöglött
a többivel együtt. A mint példa erre az
enyedi professor, s doktor Pápai Ferencz,
kinek felesége, atyafiai pestisben meghalván,
Marosvásárhelyen, a pestis megszünése után
oda ment, s a megholt asszonynak egyet
mását elvitte Enyedre, két hajadon leánya
mihelt afféle köntösben öltöztenek, mindjárt
mirigyek szökött; s megholtanak, s az ő
házától terjedt el a többi városi emberekre
a pestis. Parumbákon a molnárnak Sz. János
hegyéről egy ember szállott vitt, . . . a mol-
nár felesége két gyermekeivel együtt, mihelt
ettek belőle, mirigyek szökvén, megholtanak.
Nagy Sinkszékben, Szász nevű falu mellett,
egy pestises helyről jött szegény ember meg-
szállott, valami gyermekek inni vittenek az
embernek, a gyermekek visszamenvén, mind
magok, mind apjuk, és anyjuk két százzal
egészlen kiholtanak; hirre esvén a nagy-
sinki commendánsnak, bent oda küldött, azo-
kat a házakat, minden házi eszközökkel
összegegettette, és úgy szünt meg a pestis.
Több ilyen példák számtalanok estek Er-
délybe; én rövidségnek okáért elhallgatom,
ezeket azért jegyzem fel, hogy a posteritás
tanuljon, és maga magát szántszándékkal el
ne veszesse.

Egész Magyarországon, Lengyelorszá-
gon, és Máramarosban olyan szertelen pestis
grassált, hogy némely falukban, két, három
ember alig maradt meg. Debreczenben 1200
emberek holtanak. Az egy Csikben, Három
székben, és Bodzán, és itten Brassóban, hogy
még a pestis nem pusztított, ha ezután az
Isten, . . . ezen helyre is el nem küldi.
(Cseri Mihály Históriaja 429. stb. lapokon.
— Fekete 41—46. l.)

E borzasztó ragályos pestis Magyar és
Erdélyországot egész 1709-től 1713-ig pusztí-
totta, az országnak most egy, majd más
részén ütven fel tanyáját, s számtalan ember-
életet, többet 300,000-nél kioltott. (E pestist
hazai orvosaink közül leírták Moller, Köl-
cséry, Schwab, Gensel, Löew, Benza.)

1716—19-ben a Mezőségben és a Magyar-
ország felé való székekben, 1718-ban újra
Kolozsvárott, Szent-Gothárdon ütött ki a
pestis, sőt elterjedt egész Erdélyben (Ha-
nusz.)

Magyar és Erdély országban a' marha
igen döglük. Fogaras földén néhol: úgy
nyárta kelve Medgyesen és Vidéken imitt
amott a' Pestis uralkodik és Nagy-Szeben-
ben is magát újonnan kimutatta. Brassóban
's vidékén is döghalál és pestis támad, a hol
és a' Székelységben többet száz ezer ember-
nél megemész. Hasonló döghalál Török és
Tatár országokban, Török havas alföldében és
Moldvában uralkodik. (Pethő, Spángár, V.
Rész 97., 98. l., VI. Rész 95., 96. l. — E
pestist leírta Albrichi brassói.)

1732-ben a pestis kitört nagy erővel a
török birodalomban, Dalmáciában, a tenger-
parton, Lengyelországban a Magyarhonnal
határos véghelyeken, miért aztán Magyar-
ország határai szigoruan őriztetek, a vég-
helyeken vesztegházak szereltettek fel, s a
nevezett országokkal a közlekedés és érint-
kezés meggátlása végett, zárvonalak húzattak
a határszéleken, egyttal a népek utasítás
lett adva az iránt, hogy a netalán kitorhető
dögvész esetében mihez tartsa magát. (Fe-
kete 52. l.)

1737—1743. Erdélyben, Brassó és Fo-
garas kerületében, úgyszinte a temesi várban
szállásoló Grün ezredben tört ki a pestis
1737-ben, a honnan elhatott a ragály Cson-
grádmegyébe, 1738-ban Szabadkát és kör-
nyékét, július 4-én Aradot, 7-én Bács, és
Békésmegyét, aug. 1-én Zarándmegyét,
sept. 4-én Dorozsmát, Földeágot, sept.
30-kán Karlovicot, októberben Belgrádot, és
Vásárhelyet lepté meg. 1738 decemb. 23-án
kitört a ragály Budán, 1839 febr. 3-án Gal-
gócson, márcziusban Kisújszállás, Karczag
és környékén, Mohácson, márczius végén
P.-Ladány és Szoboszlón, ápr. 9-én Mező-
Turon, Kürt, Sas, Ughon, Földváron, ápril
28-án Kecskeméten, május közepén Debreczenben,
július 8-án Nagy-Szombat és kör-
nyékén, okt. 9-én Csetneken, okt. 23-án
Tokaj és környékén; a ragály dult irtóza-
atosan, 1740-ben meg szűnt ugyan általáno-

san pusztítani, de még akkor is uralkodott itt-ott, mint Pestmegyében, Dömsödön, Vecse, Sólt, Ordas, Czegléd, Sz.-Szent-Márton, Aszód és Kis-Kőrösön. 1741-ben szünni kezdett, de újra kitört ismét Pestmegyében, Pesten, Vörösegyházán, Mogyoródon, Szadán, sőt még 1743 végén is lappangott az ország némely vidékein, mint a váradi várbán, Mármaros, Bereg, Bihar és Szabolcs megyék néhány községében, a mikor aztán — mint a kifáradt zivatar, ha kitombolta magát, elpihen — ez is végkép megszűnt. E ragály kórjelei nem egyformák voltak. Veszprémi szerint a nagykúnsági pestisnél ezek voltak a kórjelek: nyilallás, mely némely helyeken két nap is van, a testnek hirtelen való elesése, de leginkább hirtelen való nagy nyilallás mindjárt érzették a mirigyet, némely infectusok pedig nagy főfájással s szédélgéssel vannak, fájlalják hónaljokat, horgasinokat stb. némelyeknek a karján, másoknak a lábán adja ki magát, mely fájdalom és annak duratiója nem egyforma, némelyeken látható s tapasztalható guga esik csak fenjártokban, kevés fájdalommal, 4 nap vagy egy hét múlva ezek elhagyják, noha ezek között sokan azután lábakról levétetnek; mások hirtelen lábaikról leesvén, 3, 4, 5 napig is ágyas betegek, és többnyire halálosok; némelyek egy hónapig is keserves fájdalommal viselik, sőt némelyek két hónaptól fogva is, ezek közül igen kevesen halnak meg. Sokakat legelsőben hányás, ökröndés erőltet, forrósággal hideg-léssel, azután üti ki magát a guga torkában, kinek honaljában, kinek ágyékában, horgasinaiban, lába hajlásában. A guga is sokféle; nagyobb részint veres és tüzes, sokan pokolvarral adják ki magokat, néha a gugával együtt, néha a nélkül: sokan náthaszepplő (küteg) is van, de már azok között kevés gyógyul meg, némelyen 30—40 pokolvar is van, fehér, fekete, nagy, kicsiny. A kik pokolvarosok holtak meg, igen gugasok is voltak. A gugát sokan csak vesztiben hagyják, úgy is némelyik kifakad, sok új szappanból, mézből, lisztből csinált kovászszal, némelyek csak nyulhájjal is raggatják s érlelik, sokan kivágják, melyből embert vesztő, irtóztató bűdös kelevény jó ki, s azután meggyógyul.

Hogy mily temérdek emberéletet oltathatott ki hazánkban e mirigyhalál, mely heveségére nézve az 1709-kihez hasonló volt, mutatja az, hogy magában Debreczen

városában 8697 embert. Budán 6000-en felül, Karczagon 2000-et, Kisújszálláson 1200-at söpört el; s hol kitört, hasonló kegyetlenséggel dühöngött s hazánkból összesen mintegy 310,000 lelket sepezt el. (Linzbauer 640. l. — Veszprémi »Biographia medicorum Hungar.« Tom. II. 8—10. l. — Fekete 52—56. l. — E pestisről érkeztek Buzinkay, Máday, Gömör, Bencsik, Sailer, Milleter, Perlicy hazai orvosaink.)

Váczon és környékén 1739—1742 között dúlt a pestis. Fogadalmi ünnepek és emlékek tartják fenn a nép között. Csongrádon és Váczon a Rókus nap (augusztus 16) megülése. Kecskeméten a szeptember hónap 3-ik vasárnapján tartott körmenet (temetési bucsú) és a Szentháromság szobor, melyet akkor valláskülönbség nélkül építettek a kórvész megszűnése felett érzett hálából a lakosok. (Hanusz.)

1755-ben a pestis kitört a tömösi vesztegintézetben, ugyszinté 1756-ban Brassóban is, de az ellene azonnal alkalmazásba vett szigorú zárlat, és övrendszabályok pontos foganatosítása következtében nem sok idő múlva, teljesen elnyomatott. (Linzbauer 3-ik kötet.)

1770. Erdélynek Moldva és Oláhországgal határos részein pestis ütött ki, mely Mátyus szerint holmi infectus oláhországi emberekkel titkon czimboráló oláhokban, a háromszéki, bodzai passus körül, szélyel fekvő kalibákba bele kapván, Erdélynek ezen felső részét bekóborlá. Melyben kilenc hónap alatt itt is, amott is belekeveredtek vala 520 familiák, azomban betegek voltak 1630 személyek, kik között 1196-an el is veszének, míg itt a Marosszéken, Kakasd nevű falucskában megszorították és szerencsésen elfojtatták. (Linzbauer I. k. 871. l.)

1795—96-ban Szerémmegyében pestis ütött ki, mely azonban szigorú zárlat és intézkedések következtében az országban nagyobb elterjedést nem vehetvén, elfolytatott. E pestist leírta Schraud F. orvostanár. (Linzbauer 3. köt. 1. Rész 743. l. — Fekete 67. l. Újabbán közölve van az »Orvosi Hetilap« 1897. évfolyamában is Székely dr.-tól.)

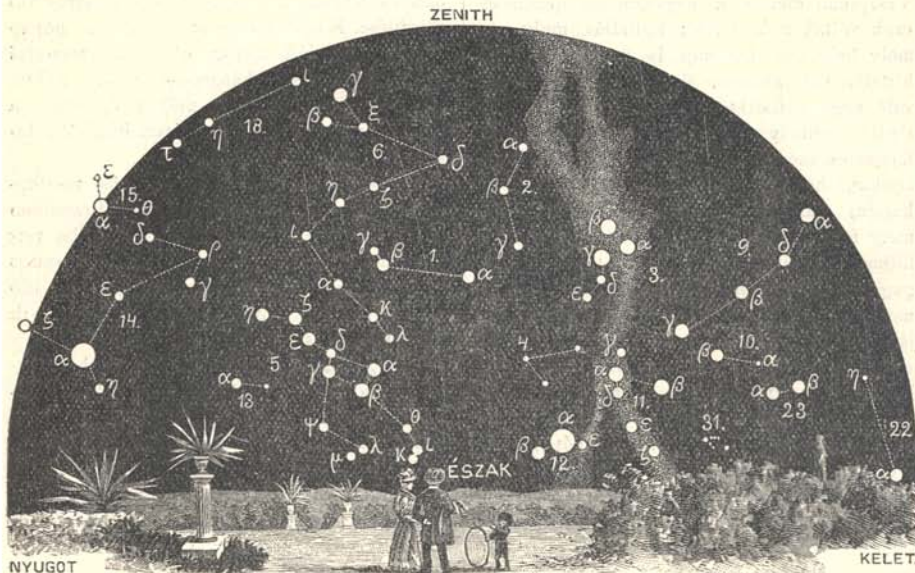
1813-ban Erdélyországban Brassó vidékén pestis ütött ki, de szerencsére elfojtatták s nagy elterjedést nem vehetett. (Fekete 71. l. — Hasznos Mulatságok 1828. évf. 343—345. — Természettudományi Közöny XXIX. k. 144—145. l.)

Közli LENGYEL BÁINT.

A CSILLAGOS ÉG.

Bolygók: *Merkur* alkonyati csillag, mely augusztus 27-ikén legnagyobb keleti kitérése alkalmával figyelhető meg legkényelmesebben. De ekkor is már rövid idővel nyugszik a Nap után. Szeptember 8-ikától fogva retrográd a mozgása, úgy hogy az egész hónapi időköz alatt csupán a β és γ Virginis csillagok között mozog. — *Vénus* hajnalszillag, mely δ Geminorum tájékáról a Rák csillagzaton át az Oroszlán nyugoti határáig halad.

— *Mars* az alkonyatban nyugszik le és az egész hónap alatt az α és β Virginis között tartózkodik. — *Jupiter* szeptember 13-ikán együttáll a Nappal s ennek sugaraiban láthatatlan. Szeptember 1-én még mintegy 20 percczel nyugszik a Nap után; a β Virginis és α Leonis között foglal helyet, de tetemesen közelebb áll az előbb nevezett csillaghoz. — *Saturnus* és *Uranus* elég közel álló ikerbolygót alkot; amaz a β Scorpii és az

A csillagos ég északi fele szeptember 1-én Budapesten este 9 óraker.

1. Ursa minor; 2. Cepheus; 3. Cassiopeia; 4. Camelopardalis; 5. Ursa maior; 6. Draco; 7. Lyra; 8. Cygnus; 9. Andromeda; 10. Triangulum; 11. Perseus; 12. Auriga; 13. Canes venatici; 14. Bootes; 15. Corona (borealis); 16. Serpens; 17. Ophiuchus; 18. Hercules; 19. Aquila; 20. Delphinus; 21. Pegasus; 22. Pisces; 23. Aries; 24. Cetus.

α Librae között, közelebb az első nevezett csillaghoz, foglal helyet, az Uranus pedig e helyzettől csak negyedfokra tér el nyugotra és $1^{\circ}10'$ -kal délre. A két bolygó augusztus 17-ikén negyedfényben áll a Nappal, s ennek megfelelőleg közel éjfélkor nyugszik, augusztus 26-ikán pedig egymással együttállásba kerül.

Tünemények: Augusztus 17-ikén reggel 4h-kor a Saturnus és ugyanaz nap esti 8h-kor az Uranus negyedfényben a Nappal. — 24-ikén e. 7h-kor a Vénus együttállásban a Holddal. — 26-ikán r. 2h-kor a Saturnus

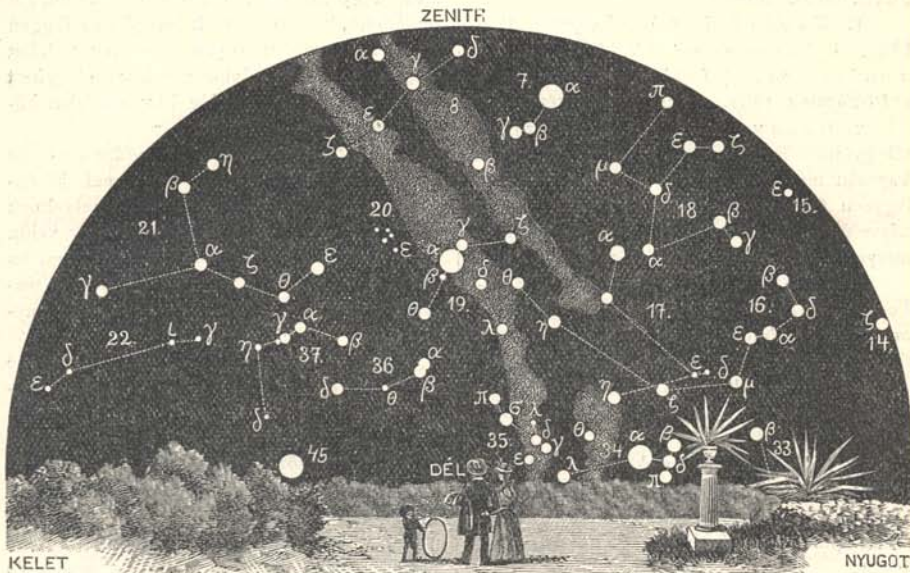
és az Uranus együttállásban; a Saturnus $1^{\circ}48'$ -cel északra áll. Mivel mindkét bolygó napi mozgása igen csekély, az együttállás látszólag már régen volt meg, és a jelölt pillanaton túl is még soká fennáll. — 27-ikén éjfélkor van a Merkurnak legnagyobb keleti kitérése; szögtávolsága a Naptól $27^{\circ}17'$. — 29-ikén r. 5h-kor a Jupiter együttáll a Holddal. — 30-ikán r. 8h-kor a Merkur együttállásban van a Holddal, és ugyanakkor a Mars is együttállásba kerül a Holddal. — Szeptember 2-ikán este 11h-kor az Uranus, néhány pillanattal későbbben a Sa-

turnus is együttállásban van a Holddal. — 13-ikán r. 7^h-kor a Jupiter együttállásban a Nappal.

Az augusztusi hullócsillagraj egynehány elkésett tagja talán még látható, de azonkívül nevezetesebb csillaghullás e hónapban nem észlelhető.

Ujdonságok: Spektrofotografiai fölvételek alapján folytonosan szaporodik azon kettőscsillagok száma, melyek távcső segítségével nem választhatók el. Eddig ilyen volt az Algol, Spica, β Aurigae, ζ Ursae majoris, β Lyrae. A legújabb időkben hozzá-

járult a Castor is. A Castor maga már aránylag gyenge távcsőben kettéválasztható; a főcsillag 2-odrendű, a kísérő 3-arendű. Az eddigi megfigyelések nem döntenek azonban el véglegesen, vajjon ez ikercsillag fizikailag összetartozik-e, vagy csak vetítés következtében, tehát optikailag és véletlenül áll-e egymás mellett? Az újabb fölvételek most arról tanúskodnak, hogy a főcsillag maga is kettős. Középen ugyanis másodpercenként 10 km. sebességgel mozog a Nap felé, de ezen sebesség szabályosan visszatérő és egészen 38 km.-ig fokozódó változásoknak van

A csillagos ég déli fele szeptember 1-én Budapesten este 9 órakor.

25. Taurus; 26. Gemini; 27. Canis minor; 28. Cancer; 29. Hydra; 30. Leo; 31. Coma Berenices; 32. Virgo; 33. Libra; 34. Scorpius; 35. Sagittarius; 36. Capricornus; 37. Aquarius; 38. Eridanus; 39. Orion; 40. Lepus; 41. Canis maior; 42. Crater; 43. Corvus; 44. Lupus; 45. Piscis austrinus; 46. Columba; 47. Argo; 48. Centaurus.

alávetve, melynek periodusa 291 nap. Ebből ép úgy, mint az Algol esetében, bizony következik, hogy a Castornak még egy, hozzá igen közeleső kísérője van, mely alig három nap alatt kering egyszer a főcsillag körül, távcsővel azonban ez idő szerint tőle külön nem választható. A Skorpióban is fedeztek föl hasonló esetet, a mennyiben μ nevű csillagjának spektrálvonalai szintén szakaszosan majd közeledést, majd távolodást árulnak el. A láthatatlan kísérő ez esetben 34 óra 22 $\frac{1}{2}$ perc alatt végzi keringését főcsillagja körül.

Az 1897. I. üstökös, melyet Perrine a múlt év november 2-ikán fedezett föl, Tebbut Windsorban (N.-S.-Wales) még ez év márciusában és áprilisában is figyelhette. Ez időben az üstökös már csak 11°-nyira állt a déli pólustól és szigorúan tartotta meg ama pályát, melyet számára már az első megfigyelésekből levezettek. Julius vége felé, déli vidékeken talán már júniusban, várható a d'Arrest féle periodikus üstökös fölfedezése újabb visszatérése alkalmából, noha fényessége ez időben már fogyóban van. Az üstökös 1851.

junius 27-ikén d'Arrest fedezte föl. Keringési ideje 6'69i év és nagy fél tengelye 3'551, úgy hogy az asteroidák övébe is beletnyulik. Láthatósága mintegy 100 napra tehető.

Roberts fotografiai kutatása eddig is tizenhét új ködfolt ismeretére vezetett. Egyikök elég fényes és közvetlenül szomszéd-

ságában áll egy másik régen ismert ködfoltnak, melyet úgy Herschel, mint Lord Rosse bőven tanulmányozott. Alig hihetünk mást, mint hogy e ködfolt csak az újabb időkben érthette el a láthatóság föltételeit, mire más példák is vannak.

K. R.

TÁRSULATI ÜGYEK.

Az állattani szakosztály 1897. május 8-ikán tartott ülésén

1. Vá ngel Jen ő előterjeszti Bálint S. értekezését »*A celloidin-beágyazás a leíró zoológia szolgálatában*« czímen. (Lásd a Pótfüzetek 1897. augusztusi füzetét.)

2. Daday Jen ő a Biró Lajos-tól gyűjtött Rotatoriákról értekezik s ennek kapcsán megemlíti, hogy majdnem 50 fajt jegyzett fel, melyek közül 12 a tudományra nézve új, a többi ellenben olyan közmopolita, melyet hazánkból szintén ismernek.

3. Vá ngel Jen ő bemutatja Traxler L. »*Adatok egy érdekes Spongilla ismeretéhez*« czímű dolgozatát. A bemutatott fajt *Spongilla novae terrae* néven írták le, de a vizsgálatok kimutatták, hogy a *Spongilla lacustris* és a *Heteromeyenia Ryderi* hybridje.

4. Vá ngel Jen ő értekezik a »*Magyarországi édesvízi szivacsokról*«. Ismerteti előjövetelek és gyűjtésök módját, végre fölös számú példányokban bemutatja a hazai fajokat.

5. Dietl Ern ő bemutat egy *Epitheca bimaculatát*, melyet Budapesten fogott, s a mely hazánkból még ismeretlen volt.

6. Vá ngel Jen ő bemutat érettivarú *Triton lárvákat* a botanikus kertből és e lárváktól származó utódokat.

7. Entz Géza bemutat egy élő *Spalax typhlust*.

A chemia-ásványtani szakosztály 1897. április 27-ikén tartott ülésén

1. Balló Mátyás »*A faggyú kimutatása sertés-zsírokban*« czímű előadásában utalva azokra a nehézségekre, a melyekkel a sertés-zsírban a faggyú kimutatása jár, ráirányította a figyelmet arra a jelenségre, hogy a tiszta olvasztott sertés-zsír megdermedéskor nem repedezik meg, nem zár magába levegőt, ellenben a faggyút tartalmazó zsír, épen úgy miként a faggyú maga, megrepedezik és sok levegőt vesz fel magába. Ezt

a sajtóságot elég sikeresen lehet használni arra, hogy zsírban a faggyút felismerjük, sőt remélhető, hogy az elnyelt levegő és a faggyú mennyisége között olyan kapcsolatot lehet megállapítani, a melyből a zsírhoz elegyített faggyú mennyiségére elég biztosan lehet következtetni.

2. Pfeifer Ignác »*Fűtő eszközök szénpórral való tüzeléshez*« czímmel különböző szerkezeteket ismertetett, melyeknek nemcsak az a jó tulajdonságok, hogy velök széntörmelék is el lehet égetni, hanem az is, hogy az elégetés kevés veszteséggel történik s a levegőt is kevesebb füst szennyezi be.

3. Szarvasy Imre előterjesztette »*Egy új arsenelluridről*« czímmel Messinger Károly-lal közösen végzett dolgozatát. A vegyület képlete As_2Te_3 s ezt az adatot a gőzsűrűségi adatok is támogatják, noha a normális gőzsűrűséget megtalálni nem sikerült.

Az octarsentritellurid előállítása leginkább azért érdekes, mert az arzén és amphid-elemek magas hőmérsékleten legállandóbb vegyületeinek molekulatömege között talált ugyanazon számbeli különbség alapján előre várható volt, hogy e vegyület előállítása sikerül.

1897. május 25-ikén tartott ülésén

1. Messinger Károly előterjesztette a »*Natrium-thyoselenid és Natrium selenoarsenatók*« czímű értekezéseit. A nátrium-thyoselenidet a selenoarsenatók előállításánál értékesítette. Összesen tíz selenoarsenatót állított elő, melyekkel az eddig ismert arsenatók száma, a nátrium arsenáttal kezdve és a nátriumselenáttal végezve, tizennégy. E sorozatba azok a tagok is fel vannak véve, melyek oxigén helyett ként tartalmaznak, vagy a melyekben oxigén, kén és selen is előfordul. Ismertette az e sók alkotása és kristályvíz tartalma, valamint oldhatósága között levő kapcsolatot.

2. Melczer Gusztáv »*A natrium-monoselenulfarsenat kristálytani adatai*« címmel értekezett a Messinger Károly-tól rendelkezésére bocsátott sók kristálytani vizsgálatának eredményéről. E sók közül pontos mérésekre csak a nátriummonoselenulfarsenát volt alkalmas. Egyúttal szólt azokról az eljárásokról is, a melyek szerint kristálytani mérésekre alkalmas kristályokat lehet csinálni.

A növénytani szakosztály 1897. május 12-ikén tartott ülésén

1. Simonkai Lajos »*Adatok hazánk növényzetének ismeretéhez*« címen a *Salix nigricans* Sm., *Cuviera Caput-medusae* (L.), *Elymus Caput-medusae* (L.) és a *Cytisus Pseudo-Rochelii* (Austriaco) \times *aggregatus*) Simk. fajokra vonatkozó vizsgálatait terjeszti elő.

2. Borbás Vincze a) Wettstein-nek »*Die europäischen Arten der Gattung Gentiana aus der Section Endotricha*« című, vagyis a rojtosszirmú *Gentianák*-ról írt munkáját ismerteti. E munka az évszakbeli másformaságon (Saisondimorfismus) alapul, tavaszi és őszi fajokat különböztet meg, ezért a régi *G. amarella*-csoport fajainak száma legalább megkétszerezedett.

b) A G. Warthae Borb. Pótfüz. 1895, 79. l. (*G. macrocalyx* Čelak., non *Llave et Lexarza*) Wettst. munkájának 54. l. mint a *G. campestris* és *G. Germanica* W. fajvegyülése van ismertetve, Borbás azonban a hybrid eredetnek ellene mond, mert a *G. Warthae* keletkezése morfológiai úton helyesebben fejthető meg, mint a *G. campestris*-től metaschematikus virágjára nézve eltérő másodrangú faj.

c) Hazánk flóráját tisztázó vagy kiegészítő, újabb vagy előbb kétes növényeket magyaráz és mutat be. Ilyen a *Geranium batrachoides* Cuv. var. *minoriflorum* (floribus duplo minoribus gynodynamis) eltérésevel a Nagy-Táttra vidékéről, a *Cardamine Opizii* ugyaninnen, a *C. pratensis* var. *pubescens* Iglófüredről (Scherfel V.), a *C. dentata* var. *trichophylla* a Rákosról, a *C. Hayneana* var. *asperifolia* ugyaninnen, a *C. parviflora* Vésztőről és Pusztá-Kőtről, a *Cytisus milennii* Békás-Megyerről mint a *C. elongatus* lesimuló szőrezzettel, de mint tavaszi alak gömbösen egyesülő, ágtetőző virágzattal, *Epilobium Lamyi* Hosszúaszórról, *Euphorbia pulverulenta* Sz.-Király (Veszpr.) és Vörös-Berény közt, s az *E. Gerardiana* alakköré-

ben az *E. pulverulenta*-nak megfelelő keskeny gallérleves alak (var. *aequifrons*) a Rákosról, az *E. polychroma* körében pedig ugyanilyen (involutcelli foliolis oblongo-elongatis, latitudine quadruplo longioribus) a var. *isophylla* a budai-hegyekről, az *Erysimum diffusum* var. *latifolium* a Badacsony mellől, az *Aconitum Tátrae*, galeis elongatis, filamentis glabris foliis pedatis, haud palmatifidis a Táttra mészvidékéről valamint Blatnitzáról, az *Arenaria pauciflora* a Bucecsről, a *Nonnea pulla* var. *ochroleuca* Nyiregyháza, *Statice Gmelini* var. *leucantha* Vésztőről, az *Asplenium Luerssenii* Erdély Sósmezejéről valamint a Guttinról.

3. Mágócsy-Dietz Sándor bemutatja a Fekete Lajos-tól Selmezbányáról beküldött rendellenes fejlődésű burgonyagumót, melyen belül több kisebb gumó fejlődött a főgumó adventív rügyéből.

4. Klein Gyula bemutat egy ikeralmát, melyet egyik budapesti vendéglőnek ebédlő asztalán talált.

Az 1897. június 9-iki ülésen

1. Dr. Degen Árpád a) *Az Ainsworthia genus fölfedezése Európában* címen az *Ainsworthia byzantina* Aznavour nevű új fajnak Konstantinápoly környékén való fölfedezését közli. (Megjelent a Pótfüzetek ideai augusztusi számában.)

b) Bemutatta és ismertette Maw-nak »*A monograph of the genus Crocus*« című művét.

2. Simonkai Lajos »*Két Pyrenaenus vidéki növényfaj déli Kárpátainkon*« és a »*Torminaria latifolia hazánk flórájában*« címen értekezik.

Az egyik pyrenaeusai faj a *Primula intricata* Gren. Godr., a mely a Pyrenaeus-hegységtől kezdve, Svájcban és Dél-Tirolon át egészen Királykőig és Montenegróban is terem, és véleménye szerint azonos a Borbás-tól 1888-ban *Primula Benkőiana* néven leírt növényvel.

A másik pyrenaeusai faj a *Gentiana brachyphylla* Vill., melyről állítja, hogy ugyanegy a Schur »*Gentiana orbicularis*« és Borbás »*Gentiana Carpatica*«-jával.

A Torminariára vonatkozólag előadja, hogy újabban a Sorbus nemet több génuszra hasogatták, s ő is *Torminaria latifolia* (Lam.) néven közli azt a nyugoteurópai fát, melyet Lamarck Sorbus névelővel írt volt le, s melyet eddig csupán a Dunántúl talált hazánkban.

Borbás Vincze ezzel kapcsolatban kijelenti, hogy a *Gentiana Carpatica* név 1814-ben Kitaibel-től, 1892-ben Wettstein-től és nem ő tőle ered. A *Primula Benkőianá*-ról megjegyzi, hogy a Kárpáton egynél több ismeretlen *Primula* is van; ezek a növények azonban ritkák, kis helyre szorítóknak és nem jut mindegyikük minden botanikusnak a kezébe, innét ered azután a félreértés. A Pr. Benkőiana elnevezést továbbra is fentartja s jogosnak itéli.

3. Bernátsky Jenő ismertet egy háromcsírájú tölgymakkot, melyet Budán, a jánoshegyi nyári vendéglő felé vezető ösvényen, a Zugligetben talált. E makkot jellemzi három gyökérkéje; mindegyik gyö-

kérkének megfelel 2—2 szíklével, azaz a hány a gyökérke, annyi a csíra s a mag, és kétszer annyi a szíklével a termésben. A tölgynek háromrekeszű magházában hat magrügy van; rendszeren öt elkallódik közülök s csak egy fejlődik ki maggá; ha véletlenül kevesebb magrügy kallódik el, akkor keletkezik a két- esetleg háromcsírájú makk. A többszírájú tölgymakk képződése magán a tölgyfán mulik; némely tölgyfa alatt több, más alatt kevesebb vagy éppen semmi többszírájú makk nem akad.

Ugyanő értekezik a *Vinca herbacea* WK. var. *latifolia* Wierzb.-nek Verseczen való tenyésztéséről.

LEVÉLSZEKRÉNY.

TUDÓSÍTÁSOK.

(20.) *Jégeső és orkán Déván.* Déván július 4-ikén, vasárnap este 10 óra 30 perczkor eléggé hatalmas jégeső-zápor volt. A záport megelőzőleg nappal rekkenő hőség bágyasztotta el az embert (árnyékban 32.5⁰ C.) annyira, hogy igen jól esett a délután 4 óra körül hirtelen kerekedő kövér eső, mely ugyancsak néhány perczig tartott, de kellemeden lehűtötte a forró levegőt.

Az ég utána kiderült, de az este jelenkező holdudvar elárulta a levegőnek lecsapódó félben levő nagy páratartalmát. 10 óra körül este ismét beborult az ég s a nagy sötétséget a gyakori villogás illuminálta; fél tizenegy órakor kövér eső kezdett hullani egy pár perczig s utána hatalmas jégdarabok. A nagyobb szemek 30—35 mm. átmérőjűek voltak s ketté metszve, 7—10, egyközepűen elhelyezkedő, átlátszó és át nem látszó jég-rétegekből állottak. Az át nem látszó, tehát légbuborékokkal telt rétegek általában 3—5-ször vastagabbak voltak, mint az átlátszó rétegek; a legbelső mag minden esetben át nem látszó jégzemből állt, melynek átmérője 1—3 mm. közt váltakozott. A jégzemek alakja általában szabályos s leginkább lapított gömb (ellipsoid) volt, melyben a jégrétegek a külső felületnek megfelelően rakódtak le.

Az egész jelenség 5—6 perczig tartott s azután kevés időre megpihent az atmoszféra. Nemsokára azonban hatalmas szélvihar, valóságos orkán keletkezett, melynek intenzitása löktetésszerűen változott. Iránya s erőssége körülbelül WSW⁹ volt. Váro-

sunkban a fapiaczon hirtelen felütött s vászonból készített hippodromot porig alázza e szél s igen sok épületnek, kivált a középületeknek, mint a vármegyeház, főreáliskola, polg. leányiskola stb. tetőzetét jelentékenyen megrongálta. Sok vén fát, palánkot, s kevésbbé szilárd épületrészletet rombolt le.

KUSZAILIA PÉTER.

(21.) »*Gyermekrablás a hásiállatoknál.* Egyik tanár társamnak egy szép újfundlandi nőtény kutyája van, a mely kis fiát nagy szeretettel s gondozgatással szokta fölnevelni. Ezzel a városzerte ismert »Ogli«-val történt meg az az emberi felfogás szerint büntetendő cselekmény, hogy »gyermekrablóvá« lett, csak hogy anyai szeretetét egy kis neveltjével éreztethesse. Fia dzása után pár nap múlva kölykeiket mind elhányták s »Ogli« nagy bánatában arra vetemedett, hogy az istállóban megfiadzott macskának kis fekete fiát, a mely színre az ő kölykeihez hasonlított, egy védtelen pillanatban elrabolja, saját tanyájára vigye, emlőjéhez helyezze s lábaival óvatosan ölelgesse. Igen, de a törvényes anya, míg a rabló ebédjét ette meg, visszavitte kis fiát. Másnap »Ogli« ismételte a betöréses rablást s a macska egy társa segítségével újra örömmel vitte fészkébe a kis czirmost. Így ismétlődött ez az eset még két ízben, midőn azután a többszörösen »rabolt gyermek« a nagy szeretet következtében, igen valószínűleg az éhség miatt, elpusztult.

Ezzel kapcsolatban egy másik érdekes esetet is felemlíték. Református lelkészünk-